

FR. JERZY ZAJĄC¹

CATHOLIC PERIODICALS IN EASTERN BORDERLANDS OF THE SECOND POLISH REPUBLIC (PART 1 – GENERAL)

Summary

Reborn in 1918, the Second Polish Republic returned to the part of the territory lost in the East to undertake the hardships of developing the war-ravaged land. Its history was reflected in the local press and the memories of the “Polonusus” living in these areas. It was recorded in dozens of magazine titles issued mainly by the contemporary Catholic world. The titles mentioned in the present work indicate the life areas of people inhabiting those regions, which were penetrated by the press and which are, in a sense, equivalent only to the names of Polish old mansions in the East. Getting acquainted with their content requires meticulous study which would allow to discover and bring closer the worlds described there and still little known to us and which were deliberately and systematically destroyed by anti-Polish and anti-Catholic forces. The uneasy task of deciphering the Borderlands from its publishing legacy which is still, to this day, being rediscovered, will constitute the content of the second part of the study devoted to Catholic periodicals in Eastern Borderlands of the Second Polish Republic.

Keywords: Eastern Borderlands, the Second Polish Republic, Catholic periodicals

CZASOPIŚMIENICTWO KATOLICKIE WSCHODNICH KRESÓW II RZECZYPOSPOLITEJ
(CZ. I – OGÓLNA)

Streszczenie

Odrodzona w 1918 r. II Rzeczpospolita powróciła na część terytorium utraconego na Wschodzie, podejmując trudy zagospodarowania wyniszczonej wojnami ziemi. Jej obraz znalazł odbicie w lokalnej prasie i wspomnieniach żyjących na tych terenach Polonusów. Zapisaly go dziesiątki tytułów czasopiśmienniczych wydawanych przede wszystkim przez ówczesny świat katolicki. Wymienione w opracowaniu tytuły wydawnictw wskazują na życiowe przestrzenie mieszkańców tamtych regionów penetrowane przez tę prasę, są niejako odpowiednikami zaledwie nazw starych polskich rezydencji na Wschodzie. Aby poznać ich treści, trzeba podjąć wnikliwą lekturę, by odkryć i przybliżyć opisane tam i wciąż mało nam znane światy, które – antypolskie i antykatolickie siły niszczyły świadomie i systematycznie. To niełatwe zadanie odcyfrowania Kresów z wciąż, po dziś dzień odkrywanej ich

¹ Fr. Jerzy Zajęc, sociologist, graduate of John Paul II Catholic University of Lublin and Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, member of the Francis de Sales Scientific Society. Areas of scientific and research interest: periodicals published by seminaries, regionalism, intercultural and interreligious dialogue. Cooperates with the International Center for Intercultural and Interreligious Dialogue of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw. E-mail: z.zajac@uksw.edu.pl.

spuścizny wydawniczej, będzie treścią drugiej części studium poświęconego czasopiśmiennictwu katolickiemu Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej.

Słowa kluczowe: Kresy Wschodnie, II Rzeczypospolita, czasopisma katolickie

INTRODUCTION

Eastern Borderlands, both in the First and in the Second Polish Republic, represent a special chapter in the history of Poland, even, in a way, a privileged one. Such an opinion prevails among the clergy of many denominations, historians, cultural scientists, politicians, regionalists and in other environments of Polish science. Throughout history, Eastern Borderlands did not meant only Lithuania, Podolia, Polesie, Rus, Volyn, Ukraine and Samogitia; not only a bulwark of Christianity; a bastion for Poland and Europe; not only a large conglomerate of nationalities (Belarusians, Czechs, Karaites, Lithuanians, Lemkos, Latvians, Germans, Armenians, Poles, Russians, Romanians, Slovaks, Tatars, Ukrainians, Jews); not only a lot of churches, denominations and rites ... Eastern Borderlands, meant at least 500 years of Polish presence in the East, a time of great political, economic and cultural prosperity of different states and years full of tragedy leading to the loss of statehood.

A significant part of this chapter in Polish history recorded, among others, in the fates of famous Poles, their mansions and numerous other Polish monuments in the East (in the lands lost as a result of the second partition of Poland) was brought back to his countrymen by Antoni Urbański, who was born in 1873 in Eastern Borderlands of the Republic (in Ryżawka on the Uman land), a Polish historian of art and author of many articles and several widely read books published in the twenties of the last century. In the introduction to one of these books, entitled *Pro memoria*, published in 1929 in Warsaw, Urbański wrote, among others: "Memory is due to the Polish borderlands, bonded with the Motherland in one inseparable body. Lands of the centuries-old Polish tradition and culture. The centers of guard, where there was a huge amount of work, iron will - sometimes heroism. Those front bulwarks which often withstood various assaults and lean years" (Urbański 1929a, VII). On the other hand, in another of his books titled *Memento kresowe (Borderland Memento)*, also published in 1929 in Warsaw, he writes: "Here I provide a part of Samogitia and Polish Livonia [...]. Next, I provide in my book mansions that were in Podolia, Volyn, Ukraine, Polesie, the land of Minsk and Mogilev - on the Bolshevik side [...]. It is not to repine, however, that I am writing this book. It is to remember that the Polish element was deeply ingrained in those lands, and no storms managed to root it out [...]. That Polish waves repeatedly receded only to return soon with even greater power [...] that our fathers put up valiant resistance to the hurricane and survived Tsarina Catherine and Mikhail Muraviov, the Hangman of Vilnus, [...]. I am writing also to remember those mansions, that social work, the economy, the attitude of persistence and perseverance. For, after

all, we doubt not that all that will once again be resurrected [...]. Then everything that was strangled and dispersed, may again rise back to power. May a mansion stand again where there stood a mansion, may there be a household where there once was a household, where grew the windy limes may again grow limes – and let a cross at the crossroads also return to its place” (Urbański1929b, VII-VIII).

1. EASTERN BORDERLANDS OF THE FIRST AND THE SECOND REPUBLIC

An original concept of this study assumes a brief reference to the subject of the Eastern Borderlands of the First and the Second Republic when, over centuries, the face of the Polish Eastern Borderlands frequently changed. For example, at the end of the fifteenth century, the state of the Jagiellons (the Crown and Lithuania) stretched from the Baltic Sea to the Black Sea, from the State of Moscow to the Great Horde and the Crimean Khanate, including the eastern border cities as far away as Varniai, Witkomierz, Polotsk, Biała, Smolensk, Bryansk, Kursk, Ochakiv, Braclaw, Kamieniec Podolski, Halicz, Przemyśl and Krakow. These borders relatively frequently underwent further shifts, usually to the west, as a rule for the benefit of the State of Moscow. And so it happened in the sixteenth century, when Livonia with Courland and the Piltene lands, but without Pskov, Biała, Smolensk, Bryansk, Kursk, and even Chernihiv found themselves on the borders of the Republic of Nobles. The Eastern Borderlands of the seventeenth century Republic ruled by the great magnates were indeed impressive as they approached Pskov, Vielikije Luki, Kaluga, Bryansk, Rylsk, Putivl, Kharkiv, Tawan, Jaruge, Pahlowce, Chocim, Munkatsh and Lubovňa. The eighteenth century is the time of the partition, when in 1772 Russia seizes the easternmost situated lands of the Republic with such border towns as Kraslavas, Dryssa, Polotsk, Vitebsk, Orsha, Mogilev, Propojsk, Čačersk and Gomel; in turn, Austria, overtakes Polish lands south of Zbaraż, Brody, Sokal, Hrubieszow, Zamość, Rzeszów, Tarnów, Bochnia, Wieliczka and Wadowice - the towns which henceforth constituted the spoil of the Austrian invader. 20 years later, in 1793, tsarist Russia seized another swathes of eastern Poland. At that time, the towns located farthest to the east which remained within Poland included: Braslav, Schodischki, Baruny, Vishneva, Szczorse, Mir, Lubesziw, Olyka, Rivne, Dubno and Kremenets. In 1795, during the third partition of Poland, the possessiveness the Republic's gravediggers led to the annihilation of the state, whose borders several centuries earlier rested on the waters of the Baltic Sea and the Black Sea, and which was treated with respect both by the Russian State and the Crimean Khanate.

The above-mentioned author, Urbański described the Polish borderlands that fell prey to Russia in 1793, i.e. Polish Livonia, Courland, the Kiev region, the Minsk land (the regions of Bobruisk, Borisov, Igumen, Mogilev, Slutsk) Podole (the regions of Braclaw, Yampol, Kamianets, Letychiv, Lityn, Mohyliv, Proskuriv, Vinnitsa); Ukraine; Volyn (the regions of Ostroh, Starokostiantyniv, Zaslav, Zwiahel, Zhitomir) and Samogitia.

In four volumes, on several hundred pages of print (and photography) the above-mentioned writer recorded thousands of historical characters, unique architecture with noblemen's and national memorabilia, stating with grief: "All this is gone" (Urbański 1928, 5). And despite his great hope, those lands, unfortunately, never returned to the Republic. Having regained independence, the Poles managed to recover in the years 1918-1922 part of the Vilnius region, Volyn, Polissya and Podole with the main cities such as Vilnius, Navahrudak and Baranovichi, Pinsk, Ternopil, Lviv and Stanislaw. And, although those lands were not the ones resurrected on the pages of Urbański's books, they also lived to see their great poet in the person of Roman Aftanazy, also a borderlander. He dedicated the Eastern Borderlands (including their area before the partitions of Poland, an 11-volume work entitled *Materiały do dziejów rezydencji (Materials for the History of the Mansions)*).

Andrzej Baranowski, the editor of Aftanazy's epic which was issued in the eighties by the Art Institute of the Polish Academy of Sciences, provided readers - in his introduction - with important information, writing: "In the initial stages of gathering the materials [...] The author confined himself to the areas lying within the borders of Poland from the interwar period. After the Second World War, in the face of enormous destruction of historic substance, when large areas of the former state became only historic past, he expanded his focus to areas from before the first partition of Poland. [...]. The author based his descriptions of individual seats on published monographs relating to larger mansions, on mentions scattered in various magazines and source materials, e.g. the works of Anthony Urbański. The latter, unfortunately, often contain emotional inserts [...]. Each of the premises described in the work of Roman Aftanazy has a unique atmosphere of the Polish house, which was composed of history, generations and individuals and individual families" (Baranowski 1986).

Looking at *Materiały do dziejów rezydencji (Materials for the History of the Mansions)* in such former provinces as Minsk (vol. IA), Navahrudak (vol. IIA), Vilnius (vol. IVA), Volhyn (vol. VA), Rus territory with Lvov regions (vol. VIIA), where (as A. Urbański predicted), after world war I and the Polish-Bolshevik war in 1920, returned the new Polish life - one could see again, a lively mansion ..., a new household, windy old limes ... and crosses at the crossroads, returning to their good old places. Unfortunately, World War II dramatically disrupted this process, once again the enemy reached out for the Eastern Borderlands of the Republic which could not be defended, and whose history we are rediscovering and describing today. Rich literature on this theme was developed in Poland, this fragment of history attracted lively interest of independent researchers as well as specific groups and research centers (Łaszkievicz and Łukasiewicz 2002, 1268-1272).

2. LOCAL PRESS – UNTAPPED SOURCE OF KNOWLEDGE ON EASTERN BORDERLANDS

Interest in eastern Polish borders is still alive, is still being discovered in more detail, and, unfortunately, is still full of gaps and ambiguities. It is evidenced by, for example, the state of the research on the Catholic Church: the local Roman Catholic metropolis in Lvov and Vilnius, Armenian Archbishopric Lviv, Greek-Catholic dioceses in Stanislev and Lviv, finally, Roman Catholic dioceses in Lutsk and Pinsk. One example of such gaps is the current state of knowledge about the Catholic publishing movement, in the first place, about the press of the Eastern Borderlands of the Republic and, in particular, of the Catholic press, a mirror of almost all areas of the life of Poles in those regions. Those seeking studies on precisely these issues are greatly disappointed. To this day, we do not have a catalog of magazines appearing in Polish Eastern Borderlands; one cannot hope to discover any publications presenting the greatest initiators and patrons of Catholic periodicals in that region; those interested in publications devoted to the largest printing centers operating in that region and at that time will also be disappointed. In turn, a great and pleasant surprise may await the above-mentioned group or other Polish amateurs of copies in the form of, among other things, preliminary findings of the undertaken and still continued research on the clerical press published in Polish seminaries, in this case – that of students from universities in Dubno, Lutsk, Mogilev and Vilnius. The lands described by Aftanazy and Urbański abounded in numerous magazines already in the nineteenth century. Those periodicals are today known only by the title and this situation will probably remain unaltered for a long time.

The leading role here is played by the city of Lviv. An alphabetical list of Polish titles published there at that time begins with “Biblioteka Kaznodziejska” (lit. “Preachers’ Library”) issued in 1877. Up to the year of 1877, it is subsequently followed by: “Bonus Pastor”, “Czasopismo Akademickie” (lit. “Academic Magazine”), “Czytelnia dla Młodzieży” (lit. “Reading Room for youth”), “Dziennik Literacki” (lit. “Literary Journal”), “Dziennik Mód Paryskich” (lit. “Journal of Paris Fashions”), “Dzwonek” (lit. “Bell”), “Dzwonek Trzeciego Zakonu S.O.N. Franciszka Serafickiego” (lit. “The Bell of the Third Order S.O.N. of Franciszek Seraficki”), “Gazeta Kościelna” (lit. “Church Newspaper”), “Gazeta Narodowa” (lit. “National Newspaper”), “Gazeta Niedzielną” (lit. “The Sunday Newspaper”), “Gazeta Świąteczna” (lit. “Holiday Newspaper”), “Głos św. Antoniego z Padwy” (lit. “The voice of St. Anthony of Padua”), “Goniec Niedzielný i Świąteczny” (lit. “Sunday and Holiday Messenger”), “Gwiazda Katolicka” (lit. “Catholic Star”), “Haliczanin” (lit. “Halych Inhabitant”), “Jedność” (lit. “Unity”), “Kaznodzieja Polski” (lit. “Polish Preacher”), “Kółko Rodzinne” (lit. “Family Circle”), “Krzyż” (lit. “Cross”), “Kwartalnik Historyczny” (lit. “Historical Quarterly”), “Lud” (lit. “People”), “Lwowianin” (lit. “Lviv Inhabitant”), “Muzeum” (lit. “Museum”), “Niedziela” (lit. “Sunday”), “Ognisko” (lit. “Hearth”), “Pamiętnik Lwowski” (lit. “Lviv Diary”), “Piast”, “Pochodnia” (lit. “Torch”), “Posłaniec

Pana Jezusa w Najświętszym Sakramencie Utajonego” (lit. “The Messenger of Lord Jesus Present in the Blessed Sacrament”), “Promień” (lit. “Ray), “Przegląd Emigracyjny” (lit. “Emigration Review”), “Przegląd Lwowski” (lit. “Lviv Review”) “Przegląd Społeczny” (lit. “Social Review”), “Pszczółka” (lit. “Little Bee”), “Roczniki Kapłańskie” (lit. “Priestly Annals”), “Rodzina i Szkoła” (lit. “Family and School”), “Rolnik” (lit. “Farmer”), “Rozmaitości” (lit. “Miscellaneous”), “Ruch Katolicki” (lit. “Catholic Movement”), “Ruch Literacki” (lit. “Literary movement”), “Siła” (lit. “Strength”), “Sioło” (lit. “Hamlet”, “Sodalis Marianus”, “Strzecha” (lit. “Thatch”), “Szkoła” (lit. “School”, “Światło” (lit. “Light”), “Tek” (lit. “Portfolio”), “Tydzień Literacki, Artystyczny, Naukowy i Społeczny”, “Literary, Artistic, Scientific and Social Week”), “Tygodnik Katolicki” (lit. “Catholic Weekly”), “Tygodnik Lwowski” (lit. “Lviv Weekly”), “Wianki” (lit. “Wreaths”). A total of 53 magazines published in Poland only in Lviv in the nineteenth century when, de facto, Poland was still crossed out from the map of Europe. At the same time, magazines in Polish appeared also in other parts of Eastern Borderlands, though on an incomparably smaller scale: about 10 titles in Vilnius and - so to say - just marginally in Lutsk, Lithuanian Minsk, Stanislaw and Ternopil (Lesisz 1988).

3. WORRYING EXAMPLES

At this stage, knowledge which consists but in lists of magazine titles will have more or less the same informative value for all interested in the texts as the mere tables of contents contained in individual volumes have for the readers of Aftanazy’s and Urbanski’s works, i.e. merely the names of mansions, without information provided there about their history and accessories and, above all, of the household inhabitants. Therefore, the use the rich source of knowledge about Borderlands contained in the local press, unfortunately, requires devoting oneself to the laborious perusal of these magazines with the aim of acquiring a profound insight on this topic. So far, many attempts at providing publications on the Polish Borderlands without information obtained in this way do not give the full picture, or simply lead the reader to the proverbial dead end. This is evidenced by, for example, some studies devoted to the press issued by Polish seminarians who are often, at the same time, university students at theological faculties, or students of Theological Academies, i.e. works dedicated not only to the seminary, but also to the student press of Polish seminarians and priest-students. These examples are numerous. Chronologically the first one of them is provided by *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944* (*Bibliography of Catholic Religious Magazines in Poland in 1918-1944*) published in Lublin in 1981 which fails to mention three journals published in the twenties of the twentieth century by the seminarians of the Seminary in Vilnius entitled: “Życie Eucharystyczne” (lit. “Eucharistic Life”), “Eos” and “Dzwonek Seminaryjny” (lit. “Seminarian Bell”). Then the same elaboration, under position 60 “Charitas” (admittedly with

a question mark) informs that the magazine of the alumni from the Seminary in Lutsk was issued until 1933 when, de facto, it appeared for another six years - until 1939 (Zajac, 2010, 7-17), in turn, under position 112, the journal "Druh" was presented with a bipartite title ("Druh-Amicus"), as a copied manuscript, while its title consisted of three parts ("Druh - Друг - Amicus"), and the last three issues from the years 1938-1939 were published in print. A. R. Suławka in his article "Rosyjska i rosyjskojęzyczna prasa religijna w II Rzeczypospolitej" ("Russian and Russian-speaking Religious Press in the Second Republic"), published in "Kultura - Media - Teologia" (2012, No. 10, pp. 59-88), when discussing the Dubno publication of "Druh - Друг - Amicus" did not avoid obvious mistakes when he stated: "periodical "Druh" (Pl. "Przyjaciel", on the cover also the title in Latin "Amicus")" (p. 84), referred to the editor-publisher Edward Przybylski as Edward Przybysz, and wrongly stressed that the periodical was duplicated on a mimeograph, while in 1938-39 it was printed at Gesser's in Dubno (Zajac 2015, 230-238).

Similar comments can be directed at the entry "Seminary magazines" provided in Vol. 17 of *Encyklopedia Katolicka (Catholic Encyclopedia)* (Królikowski 2012, 1398-1399). The author included to the first Polish seminary magazines "Meteor" and "Tempus Liberum" - both published in Krakow, the first since 1909, the second since 1917, next, he placed the above-mentioned "Charitas" from Lutsk in the years 1921-1933 and "Sursum Corda" from Płock in the years 1927-1939 (Zajac 2010, 24-28). In addition, writing about clerical publications before 1939, he listed only 7 positions, meanwhile, the first Polish clerical student writings include, successively, an ironic newspaper under the name "Prawdomów" (lit. "Truthteller") from the Warsaw Theological Academy, i.e. from before 1867 (1907, 50), a weekly satirical "Lustro" (lit. "Mirror") from a theological academy in Włocławek from the years 1891-1892 (Rulka 2003, 289-300), "Głos Studenta" (lit. "Voice of Students"), published in 1900 in the Polish Seminary in Chicago (USA) and "Miesięcznik Seminaryjny" (lit. "Seminary Monthly") from 1908 of the seminarians Mogilev Metropolitan Seminary. As previously stated - the Lutsk edition of "Charitas" appeared until the end of 1939 and, as far as, "Sursum Corda" is concerned, in a comprehensive publication dedicated to this magazine, the time of the first issue was defined as 1925. It may come as a surprise as well that only 7 clerical magazines were listed while before 1945 over 80 titles had already been identified.

The above examples, even if only referring to Dubno, Lutsk and Vilnius, taken from otherwise very serious studies, should be a warning both for such authors as well as for those relying on their scientific achievements.

4. EXEMPLA TRAHUNT

The above-quoted Aftanazy can provide a very good example here, because with reference to the pre-defined places and objects that he was interested in, he prepared a "research questionnaire comprising: the history of the town, of the

owners, the origins of mansion buildings, description of exterior architecture and the interiors with furnishings, description of parks and gardens, along with other buildings belonging to the mansion complex [...]. Over the decades of gathering materials, the Author sent several thousand letters to respondents he had found [...] strived to give a complete picture of landowners' seats, located on the territories of individual provinces. The scope of "Materials" covered both big mansions, like Nieśwież, already presented in monographs, as well as hundreds of small and medium ones, which had never before been described in detail. One of the greatest difficulties involved in the work consisted, in many cases, in finding the right proportions in the descriptions of particular objects, especially that the degree of detail was often dependent on the material that it was possible to gather" (Baranowski 1986). Besides, Aftanazy, while describing the mansions of Polish borderlands, with a degree of interest drew attention to the examples of magazines found on the Borderlands, including foreign ones. Here are excerpts selected from his "Materials" to the lands of Navahrudak: Among magazines *Revue de deux mondes* was among others subscribed in Opole" (Aftanazy 1986, 110). "Of a great value was the initiated by John Otto and continued by Tadeusz Bochwic library, both rich in content and in the number of volumes, which included a substantial collection of magazines. Its originality consisted in the fact that it contained only one issue of magazine titles, but of those appearing all over the world. Polish periodicals, however, were collected by whole sequences. Tadeusz Bochwic was particularly interested in literature and history of Polish press. He cataloged his collections himself, with the help of his family members. He even worked on the bibliography of magazines collected in Florianów" (Aftanazy 1986, 244-245). "A library consisting of books and journals, mainly in English and French was preserved in fragments. Contemporary literature and Polish magazines began to be completed on a current basis" (Aftanazy 1986, 251), "On the tables were spread journals" (Aftanazy 1986, 284), "Foreign magazines included a complete series of *Revue de deux mondes* up to 1914" (Aftanazy 1986, 286). In the volume on the Vilnius province it was recorded: "A rich collection of books containing mostly classics and prose fiction in Polish and French, but also periodicals, including "Tygodnik Ilustrowany" beginning with the first volume" (Aftanazy 1987, 11), "In the living room, moreover, there were two folding tables for cards and, in the corner, a long inlaid table with flaps on which were laid the latest issues of magazines subscribed by Swolkiens, including "Bluszcz", "Biesiada Literacka", "Tygodnik Ilustrowany", "Przyjaciel Dzieci", "Kraj", calendars" (Aftanazy 1987, 413). In turn, the volume VA, describing the former province of Volhynia mentioned the journals in the library in Horodek (Aftanazy 1988, 143), the series of magazines in the library in Łaszki (Moroziwka) (Aftanazy 1988, 259), magazines, mostly eighteenth-century in the library of the Wiśniowiecki family (Aftanazy 1988, 597). Finally, in Volume VII A (the Halych and Lviv Land) we can read that "since 1871, in Kosovo Polish magazines began to be collected, such as, "Tygodnik

Ilustrowany”, “Kłósy”, “Wędrowiec”, “Tydzień Polski”, and among the French ones, “Illustration” (Aftanazy 1990, 102), “The library consisted of more than 10,000 volumes [...] including series of magazines issued during the nineteenth century, such as “Przegląd Polski” (Aftanazy 1990, 258), in turn, Alexander Batowski [...] gathered in his renovated mansion a valuable library with a large section of emigration magazines” (Aftanazy 1990 380), “the book collection contained also Polish and foreign magazines, including complete series of publications addressed to young people, for example “Przyjaciel dzieci” (Aftanazy 1990, 550). These annotations provide evidence that Polish mansions in the Borderlands read, sought and valued magazines, which also offered some prospects for the development of local periodicals.

Meanwhile, traversing the lands studied and described by these two Borderlands authors, watching its reflection in Catholic magazines of the Eastern Borderlands of the Second Republic, which may provide an extension of complement of the currently functioning picture of these, a query was undertaken following the work of Aftanazy (who first defined a list of towns selected for his elaboration) – the author of the present study undertook a query allowing to catalog those magazines. Periodical literature still lacks such a clear elaboration since, so far, no attempts have been made to classify and publish all Catholic periodicals issued in the Eastern Borderlands of the Second Republic. The most extensive information on this topic can be found in Zygmunt Zielinski’s work published in 1981, *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944* (*Bibliography of Catholic Religious Magazines in Poland 1918-1944*), much fewer (though containing descriptions) references of interest to us can be found in the works of Czesław Lechicki (Lechicki 1975, 76-92; Lechicki 1984, 45-69), Wojciech Dutka (Dutka 2006, 57-81; Dutka 2007, 78-93; Dutka 2008, 37-55) and traces of information in Andrzej Kaleta (Kaleta 1999, 5-24).

It seems, therefore, necessary to provide here, in the form of an annex, the above-mentioned list worked out in compliance with any catalog requirements and in an alphabetical order. It will serve as a guide for the content of the second part (detailed) of the study devoted to the Catholic periodicals in Eastern Borderlands of the Second Republic.

5. LIST OF CATHOLIC PERIODICALS PUBLISHED IN EASTERN BORDERLANDS OF THE SECOND REPUBLIC

5. 1. Pan-diocesan Periodicals

Apostolstwo Chorych, Lwów.

Biblioteka Religijna. Kwartalnik informacyjny firmy Towarzystwa „Biblioteka Religijna” we Lwowie.

Biuletyn Związku Sodaliczki Mariańskich Akademiczki w Polsce, Lwów.

Bogoslovija. Naukovyj trymisjačnyk, Lwów.

Brzask. Okólnik Wileńskiego Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej, Wilno.
Calendarium in annum scholare 1935-1936, Dubnae.

Catalogus universi cleri et schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus armeno-catholici ineunte anno [...], Lwów.

Charitas [od 1932 Caritas]. Organ Bratniej Pomocy Seminarium Duchownego w Łucku.

Christijanin. Religiozny žurnal dlja naroda, Wilno.

Chryscijanskaja Dumka. Belaruskaja časopis, Wilno.

Chrystos naša syła. Bezplatnyj, populjarnyj dodatek do „Mety“ prysvjačenyj poglyblennju religijnogo i moral'nogo žyttja sered ukrains'kich rodyn, Lwów.

Chrystos naša syła. Ukrains'kyj chrystyjans'kyj kalendar na zwyčajnyj rik [...]. Lwów.

Chrześcijański Kalendarz. Przewodnik baranowicki na rok 1937, Baranowicze.

Currenda Consistorii Metropolitani Leopoliensis Rit[us] lat[ini]. Lwów.

Djakivs'ki Vidomosti. Organ T-va Vzaimnoi Pomoči Djakiv, Lwów.

Djakivs'kyj Šljach. Iljustrovanyj, nezależnyj apolityčnyj stanovyj organ, Kołomyja.

Djakovs'kyj Prapor. Tyžnevnyk Krajevoi Organizacii Greko-Katolyc'kich Djakiv, Kołomyja.

Dobra Nowina Bractwa Nauki Chrześcijańskiej, Pińsk.

Druh. Dubno.

Dwutygodnik Katolicki. Wydawnictwo duszpasterstwa parafii św. Jana w Wilnie.

Dyszal w Głowie. Oficjalny biuletyn środowiska lwowskiego Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej Odrodzenia, Lwów.

Dzwonek Seminaryjny. Czasopismo kleryków Seminarium Duchownego w Wilnie.

Dzwony poleskie, Pińsk.

Elenchus cleri saecularis ac regularis Archidioecesis Leopoliensis ritus latini pro Anno Domini [...]. Leopoli.

Elenchus ecclesiarum et cleri Dioecesis Pinskensis pro Anno Domini [...], Pińsk.

Elenchus venerabilis cleri saecularis et regularis Dioecesium Luceoriensis et Żytomiriensis Anno Domini [...]. Varsaviae, Żytomiriae, Luceoriae, Premislae.

Eos. Czasopismo „Koła Artystycznego” Seminarium Wileńskiego.

Gazeta Kościelna. Pismo poświęcone sprawom kościelnym i społecznym. Organ Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Kapłanów, Lwów.

Gazeta Niedzielną. Tygodnik dla rodzin katolickich, Lwów.

Gazetka Niedzielną dla Dzieci [Supplement to „Lwowskie Wiadomości Parafialne”]. Lwów.

Gazetka Niedzielną dla Dzieci [Supplement to „Gazeta Kościelna. Tygodnik dla rodzin katolickich”]. Lwów.

- Gazetka Parafialna. Miesięcznik duszpasterski parafii świętojańskiej, Wilno.
Głos Akcji Katolickiej Archidiecezji Lwowskiej. Lwów.
Głos Parafialny. Miesięcznik religijno-informacyjny, Budzław.
Głos Związku Młodzieży. Lwów.
Golos Djakiv. Nezależnyj apolityčnyj bezpartijnyj stanovyj časopys, Kołomyja.
Gregoriana. Organ archidiecezji lwowskiej obrządku ormiańskiego. Lwów.
Jednodniówka wydana dla uczczenia Świętej Teresy od Dz. J. z okazji ogłoszenia Jej Patronką Diecezji Łuckiej i pierwszego Jej święta obchodzonego uroczyscie w całej Diecezji Łuckiej w dniu 3 października 1928 r. Łuck.
Kalendar ta peršyj Šematyzm djakiv grek.-kat. obrjadu Polšči na 1925 rik, Kołomyja.
Kalendarec' „Našogo Pryjatelja” na [...]. L'viv.
Kalendarium liturgicum et elenchus cleri ecclesiarumque dioecesis luce-oriensis 1933.
Kalendaryk „Chryscijanskaj Dumki” dlja belaruskaj moladzi na 1929 god, Vił'nja.
Kalendarz „Zorza” na Rok [...], Wilno.
Kalendarz Duszpasterski na Rok 1937 Parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Rokitnie Wołyńskim. Łuck.
Kalendarz Jutrzenka na Rok [...], [Wilno].
Kalendarz Królowej Różańca św. Parafii Dąbrowskiej, Toruń.
Kalendarz Mariański na Rok [...]. Lwów.
Kalendarz Marjański na Rok Pański 1919, Wilno.
Kalendarz Ostrobramski na Rok [...], Wilno.
Kalendarz Parafialny na Rok 1929 dla Wiernych Parafii Farnego Kościoła we Włodzimierzu, Włodzimierz.
Kalendarz Polski na Rok Pański [...]. Lwów.
Katolicki Głos Pracy. Czasopismo wychodzi 1 i 15 każdego miesiąca. Lwów.
Katolyc'ka Akcija. Vistnyk General'nogo Instytutu Katolyc'koi Akcii gr.-kat. Gal. Cerk. Provincii. L'viv.
Kazalnica Popularna, Łuck.
Komunikat Katolickiego Stowarzyszenia Kobiet, Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Wilnie, Wilno.
Kronika Diecezji Łucko-Żytomierskiej, Łuck.
Ku szczytom. Dwumiesięcznik poświęcony zagadnieniom pełnego wychowania katolickiego, Wilno.
Kurenda Kurii Diecezjalnej Wileńskiej, Wilno.
Kurenda Kurii Diecezjalnej Wileńskiej, Wilno.
Kurenda Kurii Metropolitalnej Obrządku Łacińskiego we Lwowie.
Kurenda Kurii Metropolitalnej Wileńskiej, Wilno.
Kwartalnik Teologiczny Wileński, Wilno.
Logos. Organ Ligi Odrodzenia Moralnego, [Wilno].

- Lud Boży, Łuck.
 L'vivs'ko-archieparchija'lni Vidomosti. L'viv.
 Lwowskie Wiadomości Parafialne. Tygodnik poświęcony życiu religijnemu m. Lwowa. Lwów.
 Mały Przyjaciel [dodatek do „Tygodnika Katolickiego”], Wilno.
 Meta. Tyżnevuk. L'viv.
 Miesięcznik Diecezjalny Łucki, Łuck.
 Miesięcznik Diecezji Mińskiej, Nowogródek.
 Miesięcznik Diecezji Pińskiej, Pińsk.
 Miesięcznik Kapłański. Pismo Związku Kapłanów bł. Andrzeja Boboli w [Grodzienszczyźnie] diecezji wileńskiej, Grodno.
 Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy. Lwów.
 Młodzież Katolicka. Kwartalnik Związku Katolickich Organizacji Akademickich w Warszawie i Akademickiej Ligi Katolickiej we Lwowie. Warszawa. Lwów.
 Narid Ukraini. Kalendar Lycarstva Presvjatoi Bogorodyci na 1939 rik. L'viv.
 Naš Pryjatel'. Časopys dlja ukrains'koi molodi i škol'nych ditej. [L'viv].
 Našy Visti. Informacijne pys'mo ukrains'koi chrystyjans organizacii. Neperiodyčnyj dodatok do „Novoi Zori”. [L'viv].
 Nasz Przyjaciel. Tygodnik społeczno-polityczny dla miast i wiosek, Wilno.
 Nasz Związek. Organ Związku Koleżeńskiego Byłych Wychowanek Sacré Coeur. Lwów.
 Nasza Praca. Wydawnictwo Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży. Zdobunów.
 Nowe Życie, Wilno.
 Nyva. Misjačnyk posvjačenyj cerkovnym i suspil'nym spravam. L'viv.
 Okólnik nr [...] Związku Młodzieży Polskiej Diecezji Pińskiej, Pińsk.
 Okólnik Związku Młodzieży Polskiej Diecezji Łuckiej, Łuck.
 Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej, Wilno.
 Okólnik. Archidiecezjalny Instytut Akcji Katolickiej w Wilnie, Wilno.
 Okólnik. Do zarządów parafialnych Akcji Katolickiej archidiecezji wileńskiej, Wilno.
 Okólnik. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej w Wilnie, Wilno.
 Pax. O chrześcijańską kulturę jutra, Wilno.
 Piński Przegląd Diecezjalny (od 1927-1939),
 Pomoc Misyjna. Pismo poświęcone popieraniu rozkrzewiania wiary. Wilno.
 Posłaniec św. Grzegorza. Pismo poświęcone sprawom archidiecezji lwowskiej obrządku ormiańskiego. Lwów.
 Posłaniec Kościoła Parafialnego Najświętszego Serca Jezusowego w Wilnie, Wilno.
 Posłaniec Niedzielny. Pismo tygodniowe Ligi Robotniczej św. Kazimierza. Wilno.
 Powszechny Kalendarz Mariański na Rok Pański [...]. Lwów.

- Praca Katolicka. Miesięcznik ludowy kresów wołyńskich, Włodzimierz.
Presvjataja Bogorodyce, spasy nas! Ukrainś'kyj religijnyj misjačnyk, prysvjačenyj pošyrennju počytannija Materi Božoi. L'viv.
Pro Fide, [Łuck].
Propovidi. Dodatok do Nyvy. L'viv.
Przegląd Teologiczny. Kwartalnik naukowy. Lwów (od 1931 – Collectanea Theologica).
Przewodnik Parafialny Białostocki. Białystok.
Rekolekcje Miesięczne dla Kapłanów. Wilno.
Ruch Teologiczny. Dodatek informacyjny do „Przeglądu Teologicznego”. Lwów.
Schematismus cleri Dioeceseos Vlnensis pro Anno Domini [...]. Wilno.
Schematismus universi cleri graeco-catholicae Dioecesis Stanislaopoliensis pro Anno Domini [...]. Stanislaopoli.
Schematismus universi venerabilis cleri archidioeceseos metropolitanae graeco-catholicae Leopoliensis pro anno Domini [...]. Leopoli.
Šemaitzm vsego klira greko-katoličeskoj mitropoličoj archieparchii l'vovskoj na rok [...]. L'vov.
Sivač. Misjačnyk prysvjačenyj propovida i katechizi. L'viv.
Słowa Prawdy. Pismo tygodniowe. Organ myśli polskiej i katolickiej. Wilno.
Słowo Boże. Dodatek do „Tygodnika Katolickiego”, [Wilno].
Słowo Boże. Dodatek do nr [...] [„Gazety Niedzielnej”]. Lwów.
Spójnia. Okólnik Akcji Katolickiej Diecezji Łuckiej, Łuck.
Sprawozdanie Kasowe Koła Miejscowego Diecezjalnego s o.-kat. Stowarzyszenia Dobroczynności w Łucku za czas od 8 XII 1929 do 30 III 1931 [b.m.w.].
Sprawozdanie Roczne Związku Młodzieży Polskiej Męskiej w Wilnie za Rok [...], Wilno.
Sprawozdanie Sodalicji Marjańskiej Mężczyzn z Inteligencji we Lwowie za Rok 1926/27 oraz Opis Uroczystego Obchodu 200-nej Rocznicy Kanonizacji św. Stanisława Kostki 1726-1926 w tymże Mieście. Zestawił [...]. Lwów.
Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Kapłanów ob. Łac. We Lwowie. Lwów.
Sprawozdanie z Czynności Katolickiego Związku Polek we Lwowie za Rok [...]. Lwów.
Sprawozdanie z Czynności Męskiego Towarzystwa św. Wincentego a Paulo w Archidiecezji Lwowskiej za Rok [...]. Lwów.
Sprawozdanie z Czynności Zjednoczenia Polskich Chrześcijańskich Towarzystw Kobięcych we Lwowie za Rok [...]. Lwów.
Sprawozdanie z działalności Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej w Wilnie za Rok 1936, [Wilno].
Sprawozdanie z Działalności Towarzystwa św. Stanisława Kostki Opieki nad Terminatorami we Lwowie za Rok 1928. Lwów.

Sprawozdanie z Działalności Towarzystwa św. Wincentego à Paulo na Terytorium Metropolii Warszawskiej i Wileńskiej za Rok [...].

Sprawozdanie Zarządu Arcybractwa Nieustającej Adoracji i Niesienia Pomocy Ubogim Świątyniom Katolickim z Czynności za Rok [...]. Lwów.

Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej w Łucku za Rok [...]. Łuck.

Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Pań Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo we Lwowie. Lwów.

Stryjskie Wiadomości Parafialne. Tygodnik poświęcony życiu religijnemu m. Stryja [Stryj].

Students'kyj Vistnyk Postup. L'viv.

Svjato Chrystyjans'koi Ukraini. Bjuletin' Dilovogo Komitetu Svjatkuвання 950-littja Chreščennja Rusi-Ukraini. L'viv.

Świat Umarłych. Pismo poświęcone życiu pozagrobowemu, Wilno.

Tygodnik Katolicki. Czasopismo religijne, społeczne i oświatowe, Wilno.

Vistnyk Marijs'kich Tovarystv. Organ upravy Marijs'kogo Tovarystva Molodi — Informacyjne pys'mo o dilach marijs'kich družyn. L'viv.

Vistnyk Stanyslavivskoi Eparchii, Stanislavov.

W górę serca. Miesięcznik Sodalicji Marjańskiej uczennic Seminarium im. Marceliny Darowskiej w Słonimie. Słonim.

W służbie. Czasopismo ilustrowane Instytutu Niepokalanej Królowej Polski, Wilno.

Wiadomości Akcji Katolickiej Archidiecezji Wileńskiej, Wilno.

Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie, Wilno [1927-1939]

Wiadomości Diecezjalne Kamienieckie. Pismo urzędowe kurii biskupiej, Buczacz.

Wiadomości dla Patronów Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej i Pracowników Społecznych wśród Młodzieży Pozaszkolnej, Wilno.

Wiadomości Katolickie. [Lwów].

Wiadomości Kongresowe. Pismo poświęcone sprawie Kongresu Eucharystycznego w Kołomyi. Kołomyja.

Wiadomości Kościelne Parafii Bargłowskiej, Bargłów.

Wiadomości Kościelne. Pismo miesięczne parafii bernardyńskiej w Wilnie, Wilno.

Wiadomości Kościelne. Pismo miesięczne parafii ostrobramskiej w Wilnie, Wilno.

Wiadomości Kościelne. Pismo miesięczne parafii św. Rafała w Wilnie, Wilno.

Wiadomości Kościelne. Pismo miesięczne parafii Świętego Ducha w Wilnie, Wilno.

Wiadomości Kościelne. Pismo miesięczne parafii Świętych Apostołów Filipa i Jakóba w Wilnie, Wilno.

Wiadomości Kościelne. Pismo miesięczne parafii Wszystkich Świętych w Wilnie, Wilno.

- Wiadomości Metropolitalne Wileńskie, Wilno [1926]
 Wiadomości Parafialne, Pińsk.
 Wiadomości Parafii Rokitniańskiej, [Rokitno].
 Wiadomości z Ostrej Bramy we Lwowie. Lwów.
 Wileński Kalendarz Mariański na Rok [...]. Wilno.
 Wileński Związek Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej. Sprawozdanie z działalności Związku za rok [...], Wilno.
 Wilniaus Aušra [Gwiazda Wileńska], [Wilno].
 Zjednoczenie Katolickie. Gazeta tygodniowa dla osób, rodzin i organizacji katolickich. Białystok.
 Zorka. Belaruski casopis dlja dzjacej. Dodatek do „Chryscijanskaj Dumki”, Vil’nja.
 Żniwo wprawdzie wielkie, ale robotników mało. Miesięcznik Dzieła Matki Boskiej Powołań w Wilnie, Wilno.
 Życie Eucharystyczne. Wydawnictwo Koła Eucharystycznego Alumnów Seminarium Duchownego w Wilnie.
 Życie Katolickie. Pismo popularne tygodniowe, Łuck.
 Życie Parafialne Ostrobramskie, [Wilno].
 Życie Parafialne. Pismo poświęcone przejawom życia religijnego Małopolski i nekrologii. Lwów.

5. 2. Periodicals published by religious orders

- Catalogus fratrum ac sororum sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae s. Hyacinthi in Polonia pro Anno Domini. Lwów.
 Catalogus Ordinis Sancti Basilii Magni Provinciae Sanctissimi Salvatoris ineunte anno [...]. L’vov, Žovkva.
 Chrystijans’kij Kalendar Misionarja na rik [...]. Žovkva.
 Chrystijans’kij Kalendar na rik 1923. Žovkva.
 Da zlučen’nja! Belaruskaja religijnaja časopis. Albertyn, Vil’nja.
 Dobryj Pastyr. Stanyslaviv, Peremyśl.
 Głosy Salezjańskiego Zakładu w Daszawie, Stryj.
 K’soedineniju! Russkij religioznyj žurnal. Vilno.
 Kalendar sv. Josafata na 1924 rik ta šematyzm klyru vsich ukrains’kych z’jednenych eparchii. [Žovkva].
 Kalendarz „Dzwonka Trzeciego Zakonu” [św. Franciszka] [...] na Rok [...]. Lwów.
 Kalendarz „Rycerza Niepokalanej”, Warszawa-Grodno.
 Kalendarz Franciszkański na Rok Pański [...]. Lwów.
 Kalendarz Królowej Różańca św., Toruń [mutacja dla Wilna].
 Kalendarz Milicji „Matki Boskiej Szkaplerznej” na Rok 1930, Lwów.
 Kalendarz Tercjarski na Rok 1934. [Lwów].
 Misionar. Žovkva.

Młodzież Seraficka. Pisemko dla popierania misji zagranicznych. Lwów.

Pochodnia Seraficka. Grodno, Kraków.

Polski Przegląd Tomistyczny. Lwów.

Posłaniec św. Antoniego z Padwy. Pismo miesięczne. Organ Pobożnego Stowarzyszenia św. Antoniego Padewskiego i III Zakonu św. Franciszka. Lwów.

Pszczółka. Pisemko Zakładów Wychowawczych ss. Misjonarek-Benedyktyniek w Łucku, Łuck.

Róża Duchowna. Czasopismo poświęcone czci Najświętszej Panny Maryi Królowej Różańca św., Lwów.

Schematismus Ordinis Fratrum Minorum Seraphici Patris Nostri Francisci almae Provinciae Beatissimae Virginis Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia vulgo Patrum Bernardinorum [...] pro Anno Domini [...]. Leopoli, Cracoviae, Stryj, Resoviae.

Szkoła Chrystusowa. Czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego, Lwów.

Świt Seraficki. Kwartalnik poświęcony szerzeniu idei św. Franciszka z Asyżu. Organ księży tercjarzy, księży dyrektorów i przełożonych Trzeciego Zakonu Franciszkańskiego w Polsce. Lwów.

Wieści z Prowincjałatu oo. Franciszkanów w Polsce. Lwów, Kraków.

Wilno św. Andrzejowi w Hołdzie. Jednodniówka z okazji wileńskich uroczystości ku czci św. Andrzeja Botooli w dniach 23, 24, 25 X 1938, Wilno.

Wspólna Myśl. Czasopismo uczennic Seminarium św. Niepokalanek w Maciejowie [Łuck].

Wychowanie Zakładowe. Dodatek do „Pszczółki”, Łuck.

Ziarenka Eucharystyczne dla użytku Adoratorów Przenajświętszego Sakramentu [Lwów].

Złuczenie. Miesięcznik religijny. Warszawa.

Żyj po Bożemu, [Lwów].

CONCLUSION OF PART 1 – GENERAL

Eastern Borderlands of the First Republic, constituting the century long portrait of the power of nations and peoples of various faiths and cultures allied with them, over time became a place of wrenching wars and pogroms, brought to the end in 1795 with the total collapse of the Republic. The shattered picture of those times was in part recreated by enthusiasts of the Borderlands, especially by Antoni Urbański and Roman Aftanazy, who described mansions built in those lands, as well as their hosts and treasures of national culture gathered there. These epics constitute nowadays probably the only attempt at taking a - relatively complete - look at the legacy of Eastern Borderlands of the First Republic.

The new, Second Republic reborn a hundred years ago, in 1918, happily returned to some of the territory lost in the East, undertaking the hardships of developing

the war-ravaged land. Unfortunately, 20 years later, it faced a new ordeal and another loss of the easternmost lands. This time, those lands found their profound and thorough picture in the local press and in the memories of "Polonuses" living there. Periodicals published there primarily by the contemporary Catholic world, provide us probably with the most all-embracing record of those times. The titles mentioned in the present work indicate the life areas of people inhabiting those regions, which were penetrated by the press and which are, in a sense, equivalent only to the names of Polish old mansions in the East. Getting acquainted with their content requires meticulous study which would allow to discover and bring closer the worlds described there and still little known to us and which were deliberately and systematically destroyed by anti-Polish and anti-Catholic forces. The uneasy task of deciphering the Borderlands from its publishing legacy which is still, to this day, being rediscovered, will constitute the content of the second part of the study devoted to Catholic periodicals in Eastern Borderlands of the Second Polish Republic.

BIBLIOGRAPHY:

- Aftanazy, Roman. 1986. *Materiały do dziejów rezydencji*, Vol. IA. Warszawa: Instytut Sztuki PAN.
- Aftanazy, Roman. 1987. *Materiały do dziejów rezydencji*, Vol. IA. Warszawa: Instytut Sztuki PAN.
- Aftanazy, Roman. 1988. *Materiały do dziejów rezydencji*, Vol. IA. Warszawa: Instytut Sztuki PAN.
- Aftanazy, Roman. 1990. *Materiały do dziejów rezydencji*, Vol. IA. Warszawa: Instytut Sztuki PAN.
- Baranowski, Andrzej. 1986. „Wprowadzenie.” In Roman Aftanazy, *Materiały do dziejów rezydencji*, Vol. IA [pagination none]. Warszawa: Instytut Sztuki PAN.
- Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944*, edited by Zygmunt Zieliński. 1981. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Dutka, Wojciech. 2006. „Powstanie i rozwój prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej.” *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 18: 57-81.
- Dutka, Wojciech. 2007. „Geografia wydawnicza prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej.” *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 20: 78-93.
- Dutka, Wojciech. 2008. „Typologia prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w okresie II Rzeczypospolitej.” *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 21-22: 37-55.
- Dzieje Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej Warszawskiej. Ze źródeł urzędowych i ze wspomnień jej wychowanków zebrane przez ks. Adolfa Pleszczyńskiego przy współudziale teologów akademickich, mianowicie ks. Teofila Matuszewskiego, ks. Antoniego Chmielowskiego.* 1907. Warszawa.
- Kaleta, Andrzej. 1999. „Rozwój polskiego katolickiego czasopiśmiennictwa misyjnego do 1939 roku.” *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 2(4): 5-24.

- Królikowski, Piotr. 2012. „Seminaryjne czasopisma.” In: *Encyklopedia Katolicka*, edited by Edward Gigilewicz et al., Vol. 17. Lublin: TN KUL.
- Lechicki, Czesław. 1975. „Rzut oka na sto lat polskiego czasopiśmiennictwa katolickiego (1833-1939).” *Novum* 1-2-3: 76-92.
- Lechicki, Czesław. 1984. „Prasa katolicka II Rzeczypospolitej.” *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej* XXIII (2): 45-69.
- Łaszkiwicz, Hubert i Sławomir Łukasiewicz. 2002. „Kresy” In: *Encyklopedia Katolicka*, edited by Andrzej Szostek et al., Vol. 9. Lublin: TN KUL.
- Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu*, edited by Barbara Lesisz et al. 1988. Warszawa-Lublin.
- Rulka, Kazimierz. 2003. „Czasopisma kleryczne w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku.” In: *Edukacja - Kultura - Teologia. Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Jerzemu Bagrowiczowi z okazji 65. rocznicy urodzin*, edited by Krzysztof Konecki i Ireneusz Werbiński, 289-300, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Urbański, Antoni. 1928². *Z czarnego szlaku i tamtych rubieży*. Warszawa: Dom Książki Polskiej.
- Urbański, Antoni. 1929a. *Pro memoria*. Warszawa.
- Urbański, Antoni. 1929b. *Memento kresowe*. Warszawa.
- Zajac, Jerzy. 2010. „*Sursum Corda*.” *Czasopismo studentów Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Część I. Lata 1925-1939*. Płock-Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia (Sandomierz).
- Zajac, Jerzy. 2015. „Друг – Друг – Amicus.” In: *Slawistyczni studii: lingwistyka, literaturoznawstwo, dydaktyka*, edited by Jerzy Zajac et al. Chmielnicki: Chmielnickij Dzierżawnij Centr Nauki, Innowacij ta informatizaciji.